

Saippuasarja keisarin hovissa

Naiset politiikan huipulla antiikin Roomassa vuosina
27 eaa.–68 jaa.

Oulun yliopisto historiatieteet
Historian kandidaatin tutkielma

12.5.2021

Venla Jurva

Sisällys

Johdanto.....	3
1. Livia Drusilla ja ilkeän äidin hahmo	9
1.1. Ensimmäinen nainen	9
1.2. Vallanhimo	11
2. Valeria Messalinan maine hovin röyhkeimpänä irstailijana.....	16
2.1. <i>Meretrix augusta</i> ja hänen salajuonensa.....	16
2.2. Rahanhimo.....	18
3. Agrippina vanhempi ja Agrippina nuorempi draaman keskellä.....	21
3.1. Kunnioitus	21
3.2. Valtataistelun uhrit ja voittajat	23
Loppulause	27
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	29

Johdanto

Antiikin Rooma ja sen politiikka on laajasti tutkittu aihe, vaikka alkuperäislähteitä on jäljellä enää vähän. Antiikin naisten tutkimuksessa on pääosin keskitytty pukeutumiseen ja muotiin sekä naisten elämään kotona. Viime vuosikymmenien aikana näkökulma on muuttunut ja on julkaistu useampia tutkimuksia, joissa keskitytään naisten asemaan vaikuttajana ja aktiivisena yhteiskunnallisena toimijana. Tutkimus on merkittävää, sillä se murentaa kuvan täysin patriarkalisesta Rooman valtakunnasta ja korostaa naisten vaikutusta historian kulkuun. Tässä kontekstissa esille nousevat Rooman keisarit ja heidän vaimonsa ja tyttärensä. Näiden naisten elämä keisarin hovissa on poliittisesti merkittävämpää, mitä alkuperäislähteet antavat ymmärtää.

Tutkielmani aihe on antiikin Rooman keisariajan ensimmäisten viiden keisarin Julius-Claudiusten suvun naiset. Ajallisesti aihe rajautuu ensimmäisen keisarin Gaius Julius Caesar Augustuksen (lyhyesti Augustus) valtaan tulosta 27 eaa. vuoteen 68 jaa., jolloin viides keisari ja Julius-Claudiusten suvun viimeinen keisari Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus (lyhyesti Nero) teki itsemurhan. Välissä olivat keisarit Tiberius Julius Caesar Augustus (lyhyesti Tiberius), Gaius Julius Caesar August Germanicus (lyhyesti Caligula) ja Tiberius Claudius Caesar Augustus Germanicus (lyhyesti Claudius). Tehtäväni on selvittää, kuinka suvun naiset kykenivät vaikuttamaan poliittisesti. Mitä tapoja naiset käyttivät poliittiseen toimintaan? Millaista valtaa naiset saavuttivat ja miten he sitä käyttivät? Tutkimuksessa käsittelen aihetta neljän merkittävän Julius-Claudiusten suvun naisen kautta. Nämä naiset ovat Livia Drusilla, Valeria Messalina, Agrippina vanhempi ja Agrippina nuorempi eli Julia Agrippina. Kyseiset henkilöt on valittu, koska heistä on runsaasti mainintoja alkuperäislähteissä ja he ovat tehneet merkittävän vaikutuksen roomalaiseen politiikkaan, kukin omalla tavallaan. Pyrkimyksenä on naisten toimintaa analysoimalla ja vertailulla löytää yhdistäviä tekijöitä ja toimintatapoja, joilla naiset saivat ja käyttivät poliittista valtaansa. Tarkoituksena ei ole yksityiskohtaisesti tarkastella naisten elämää ja persoonaa, mutta nämä tekijät otetaan huomioon, sillä niillä voi olla vaikutusta naisen mahdollisuuksiin politiikan huipulla.

Julius-Claudiusten suku on yhdistelmä kahdesta vanhasta roomalaisesta patriisusuvusta *gens Julia* ja *gens Claudia*, joilla on pitkä historia korkea-arvoisista

senaattoreista¹, konsuleista² ja muista virkamiehistä. Suvut yhdistyivät keisari Augustuksen ja Livia Drusillan avioliitolla. Juliusten suvun jäsenet pitivät omaa perimäänsä korkea-arvoisempana ja todellisena keisareiden sukuna, koska ensimmäinen keisari Augustus oli vain Juliusten suvusta.³ Augustus oli erittäin arvostettu henkilö Roomassa niin eläessään kuin kuollessaan, joten sukulaisuus häneen oli merkittävää avioliittopolitiikassa ja keisariuden periytymisessä. Augustuksen toiminnan seurauksena valtakunta muuttui tasavallasta keisarikunnaksi ja alkoi kukoistamaan. Vuosisatojen aikaiset sisällissodat jättivät jälkeensä rappeutuneen tasavallan ja turhautuneen kansan, minkä Augustus kykeni nerokkaalla politiikallaan korjaamaan. Alkoi aikakausi nimeltä *Pax Romana* (Rooman rauha), jolloin talous ja kulttuuri pystyivät kehittymään. Augustus sai piilotettua yksinvaltaisuutensa taitavalla propagandalla ja vaatimattomalla elämäntyyllillä.⁴ Augustuksen arvostus näkyi myöhemmissä Julius-Claudiusten suvun keisareissa. Monumenteissa, patsaissa ja kolikoissa kunnioitettiin niitä henkilöitä, jotka kuuluivat Augustuksen perheeseen ja olivat häneen biologisesti sukua. Myöhempien keisareiden kunnianosoituksissa otettiin huomioon ne sukulaiset, jotka loivat yhteyden keisarin ja Augustuksen välillä. Esimerkiksi Julia Agrippina sai erityistä huomiota monumenteissa, koska hän oli Augustuksen lapsenlapsenlapsi ja näin toimi keisari Claudiukselle ja keisari Nerolle siteenä Augustukseen.⁵

Keskeinen käsite tutkimuksessa on valta ja erityisesti se, mitä valta merkitsee keisariajan Rooman poliittisella huipulla. Kielitoimiston määritelmän mukaan valta on ”jonkin tai jonkun oikeus tai mahdollisuus hallita jotakin tai päättää tai määrätä jostakin”⁶. Tässä tutkimuksessa korostuvat julkisen, poliittisen, sosiaalisen ja taloudellisen vallan muodot. Augustus muutti Rooman valtiomuodot tasavallasta yksinvaltaiseen keisarivaltaan, jossa armeijan sotilaallinen valta yhdistyi lainsäädäntövallan kanssa. Keisari-instituutio tasapainotti lainsäädäntövallan eli senaatin ja armeijan välisen auktoritariuuden taistelun ja varmisti Rooman kaupunkivaltojen

¹ Senaattori oli Rooman senaatin eli neuvoston jäsen. Senaatti hoiti lähes kaikki hallinnolliset asiat Roomassa ja toimi keisarille neuvonantajana. Senaattiin hyväksyttiin vain patriisusukuihin kuuluvia ja Augustuksen aikana senaatin jäseniä oli noin 600. Castrén & Pietilä-Castrén 2000, 515.

² Konsuli oli korkein vuosittain vaihtuva virkamies, jonka senaatti valitsi keisarin asettamista ehdokkaista. Hänen tehtäviin kuului senaatin istunnon ja kansankokouksien johtaminen sekä tärkeimpien vaalien toimittaminen ja päätösten toimeenpano. Castrén & Pietilä-Castrén 2000, 273.

³ Balsdon 1962, 63.

⁴ M. Grant 2015, elektr. dokumentti.

⁵ Fertik 2019, 41–47.

⁶ Kielitoimiston sanakirja, elektr. dokumentti.

yhdistymisen imperiumiksi.⁷ Augustuksen asema oli erityinen ja hän oli käytännössä yksinvalti, vaikka häntä ei kutsuttu keisariksi tai kuninkaaksi vaan lisänimellä *Augustus* (kunnianarvoisa) ja tittelillä *princeps* (ensimmäinen tai etevin). Samat titelit annettiin seuraaville keisareille. Augustuksella oli hallussaan korkein poliittinen, julkinen ja sosiaalinen valta. Lisäksi hänellä oli paljon taloudellista valtaa. Sama valta periytyi seuraaville keisareille.⁸

Yleisen antiikin ajattelun mukaisesti ihminen oli kaikkia eläimiä ylempänä ja ihmisistä mies oli naista lähempänä täydellisyyttä. Roomalainen yhteiskunta oli miesjohtoinen yksityisistä perheistä julkiseen virkakoneistoon asti. Naisella ei ollut laillista oikeutta saada ylintä päätösvaltaa. Uskomuksena oli, että harmoninen sukupuolten välinen työnjako kotona tarkoitti myös harmonista valtiota.⁹ Miehen perhe eli *domus* (talo) oli hänen johdossaan ja toimi yläluokkaisilla kansalaisilla välineenä itsensä ylentämiseen ja arvovaltansa esittelemiseen sekä kannattajien hankkimiseen. Miehen *domus* heijasti hänen statustaan yhteiskunnassa ja kykyä johtaa. Koska keisariperhe oli vallan keskiössä, sen naisilla oli asema, joka tarjosi heille runsaasti vaikutusvaltaa. Naisista tuli keisarin vallan tulkitsijoita, sillä keisarin kyky johtaa perhettään heijasti keisarin kykyä johtaa koko valtiota. Naisten kautta nähtiin keisarivallan vahvuudet ja heikkoudet.¹⁰ Näin ollen naisen mahdollisuus vallankäyttöön oli suorassa yhteydessä naisen suhteeseen hänen perheensä johtajaan eli keisariin. Suhde Augustukseen ja hänen perheeseensä eli *domus augustaan* kuuluminen merkitsi ylintä mahdollista vallankäyttöasemaa ja antoi suvun naisille monenlaisia sosiaalisia ja taloudellisia tapoja vaikuttaa, vaikka heillä ei ollut muodollista poliittista tai julkista valta-asemaa kuten miehillä. Keisari oli perheensä ylin auktoriteetti ja pystyi päättämään keitä perheeseen kuului ja määräämään muun muassa heidän avioliitoistaan.

Vallan käsitteen kautta tutkimuksessa nousee esille kolme teemaa: vallanhimo, rahanhimo ja keisariperheen sisäinen kilpailu, joita käsittelen kolmessa temaattisesti rakentuvassa pääluvussa. Käsittelen teemoja suhteutettuna aikaisemmin mainittuihin naisiin. Livia edustaa vallanhimoa, sillä kuvaukset hänestä alkuperäislähteissä viittaavat naiseen, joka keisarivallan alussa pyrki saamaan itselleen

⁷ Capogrossi Cologneri 2014, 237–239.

⁸ Fertik 2019, 10.

⁹ Kent 2011, 13–14.

¹⁰ Fertik 2019, 1, 40–41.

korkean aseman ja vaikutusvaltaa keisariperheessä. Messalina edustaa rahanhimoa, sillä kuvaukset hänestä tuovat esille naisen, jota ei kiinnostanut poliittinen vallankäyttö vaan keisarihovin tuomat ylellisyydet ja rikkaudet. Agrippina vanhempi ja Julia Agrippina edustavat valtataistelua keisariperheessä. Kuvaukset heistä nostavat esille keisariperheen sisäisen kilpailun keisarin asemasta ja vallankäytöstä sekä sen, kuinka vahvasti kilpailu vaikutti heidän elämäänsä.

Tutkimuksen alkuperäislähteinä käytän antiikin ajan merkittäviä historioitsijoita. Cassius Dio Cocceianuksen kokoelma Rooman historiasta, Gaius Suetonius Tranquilluksen 12 keisaria ja Publius Cornelius Tacituksen Keisarillisen Rooman historia. Dio (n. 155–235) oli roomalainen senaattori ja toimi monissa korkeissa valtion viroissa. Hän kirjoitti Rooman historiasta kreikaksi 80 kirjaa sisältävän kokoelman, josta on säilynyt kokonaisina kirjat 36-54 ja katkelmina kirjat 17, 55-60 ja 79-80. Kirjat 36-60 kertovat tasavallan lopusta keisari Neron valtakauteen.¹¹ Tässä tutkimuksessa käytän vuonna 1961 The Loeb Classical Libraryn julkaisemaa englanninkielistä käännöstä. Suetonius (n. 70–n. 140 jaa.) oli arvostettu roomalainen elämäkertakirjailija ja oppinut. Hän toimi korkeissa viroissa esimerkiksi keisarillisten kirjastojen johtajana, mutta pääasiallisesti hänen ammatti oli kirjailija. Hänen latinankielinen teoksensa *De vita Caesarum* eli Rooman keisarien elämäkertoja on säilynyt lähes kokonaan. Teos sisältää 12 keisarin elämäkerrat Julius Caesarista keisari Domitianiin.¹² Tässä tutkimuksessa käytän vuonna 2009 T. Foresterin englanniksi kääntämää teosta. Tacitus (n. 55–120 jaa.) oli roomalainen historioitsija, poliitikko ja puhuja. Hän oli tunnettu oikeuspuhujana ja sai mainetta lukuisista teoksistaan. Hänen laaja latinankielinen historiateos *Annales* eli Keisarillisen Rooman historia käy läpi tapahtumia keisari Augustuksen kuolemasta keisari Neron aikaan. Teos on vain osittain säilynyt, sillä keisari Caligulan valtakaudesta kertovat tekstit puuttuvat kokonaan.¹³ Tässä tutkimuksessa käytän Iiro Kajannon vuonna 1997 suomeksi kääntämää painosta.

Alkuperäislähteitä valittaessa valinnanvaraa on suhteellisen vähän, sillä valtaosa teoksista on kadonnut vuosisatojen aikana. Antiikin aikana oli runsaasti historioitsijoita, mutta Dion, Suetoniuksen ja Tacituksen teokset ovat keisariajan alun historiankertomuksista parhaiten säilyneet. Päädyin valitsemaan nämä kolme, sillä ne

¹¹ Castrén & Pietilä-Castrén 2000, 96.

¹² Castrén & Pietilä-Castrén 2000, 546.

¹³ Castrén & Pietilä-Castrén 2000, 555.

ovat kaikki luonteeltaan historian kertomuksia ja kuvaavat laajasti tuon ajan tapahtumista ja täydentävät sekä korjaavat toisiaan. Haastetta lähteisiin tuovat itse kirjoittajat, jotka eivät ole keskittyneet kertomaan tapahtumista täysin objektiivisesti vaan tuovat oman mielipiteensä ja näkökulmansa esille. Näin ollen lähteitä analysoidessa täytyy ottaa huomioon kirjoittajan asema ja pyrkimykset hänen kuvaamistaan ilmiöistä ja henkilöistä. Dion tekstit noudattavat roomalaista annaalista kirjoitusperinnettä¹⁴, mutta myös varhaista kreikkalaista historiankirjoitusta. Hänen tarkemmasta tarkoituksperästään ei ole tietoa. Suetoniuksella oli korkeiden virkojensa ansiosta pääsy keisarillisissa arkistoissa säilytettyihin virallisiin lähteisiin, mutta hänellä oli taipumusta korostaa liikaa kansan keskuudessa levinneitä juoruja, josta häntä kritisoitiin. Hän kuitenkin pyrki henkilöiden kautta kertomaan kokonaiskuvan aikakaudesta. Tacituksen pyrkimyksenä oli annalistisen kirjoitusperinteen tavoin kirjoittaa Rooman tapahtumista ja keisareista. Vaikka hän itse väittää kirjoittaneensa ”ilman vihaa ja puolueellisuutta”, näkyvät hänen poliittinen kanta ja dramaattinen kirjoitustyyli vahvasti tekstissä. Tacitus oli kiivas tasavaltalainen, joten hän vastusti keisarihallintoa.¹⁵ Kirjoittajat ovat eläneet lähes täysin samaan aikaan, mutta ovat toisistaan riippumattomia. Käyttämällä kolmea eri alkuperäislähdettä pystyn erottamaan mielipiteet totuudesta. Metodina alkuperäislähteiden analyysiin olen käyttänyt laadullista lähiluvun menetelmää. Mikään käyttämästäni lähteistä ei ole alkuperäinen vaan myöhemmin käännetty ja painettu versio. Käännökset ovat mahdollisimman asiatarikkoja, mutta joissain tapauksissa kääntäjä on myöntänyt ottaneensa omia vapauksia, sillä alkuperäinen teos on ollut epätarkka, erityisesti Tacituksen kohdalla, jonka runollinen tyyli on tuottanut kääntäjälle vaikeuksia. Kohdissa, joissa olen epäillyt kääntäjän asiatarkkuuutta, olen tarkastanut tekstin alkuperäiskielestä latinasta ja tehnyt tarvittaessa oman käännöksen sanakirjan avulla. Suurimmalta osin kääntäjien tulkinnat ovat luotettavia.

Lähteiden analyysissa käytän tukena tutkimuskirjallisuutta historiallisen totuudenmukaisuuden säilyttämiseen. Lisäksi pyrin vertailemaan tutkimuskirjallisuuden näkemyksiä aiheesta keskenään ja alkuperäislähteiden kanssa. Julius-Claudiusten suvusta on useampia tutkimuksia ja aihetta on tarkasteltu laajasti, erityisesti miesten kohdalla. Suvun naisiakin on tarkasteltu, mutta monesti tutkimus keskittyy naisten ja suvun miesten

¹⁴ Varhainen roomalainen historiankirjoitustyyli, jossa tärkeimmät tapahtumat merkitään muistiin vuosien mukaan. Castrén & Pietilä-Castrén 2000, 38.

¹⁵ Castrén & Pietilä-Castrén 2000, 96, 546, 555.

välisiin suhteisiin ja avioliittoihin. Harvemmissa tutkimuksissa on analysoitu naisen poliittista toimintaa tai itsenäistä julkista asemaa. Yksi ensimmäisistä laajoista tutkimuksista antiikin naisista julkaistiin noin 70 vuotta sitten. Sen teki J. P. V. D. Balsdon, joka on tutkinut kattavasti antiikin naista tuhatvuotisen ajanjakson verran ja rohkaisi useampia tutkijoita tarkastelemaan aihetta tarkemmin. Lähimpänä tämän tutkimuksen näkökulmaa aihetta käsittelee historian­tutkija Anthony A. Barrett, joka on tehnyt biografiat Liviasta, Julia Agrippinasta ja Caligulasta. Hänen tutkimus tarkastelee erittäin laajasti henkilöiden elämää ja pohtii heidän asemaansa keisariperheessä. Barrett käyttää lähteitä kriittisesti ja monipuolisesti, mikä Balsdonin tutkimuksessa jää vajaaksi. Myös historian­utkija Richard A. Bauman on tutkinut perusteellisesti antiikkia naisten näkökulmasta. Hän analysoi naisia julkisen toiminnan kautta ja keskittyy keisariperheen naisten lisäksi alempien yhteiskuntaluokkien naisiin. Tutkimuskirjallisuudessa monet tutkijat ovat ottaneet huomattavan paljon esimerkkejä Tacituksen teksteistä ja analysoivat sitä ylitse muiden. Kuitenkin uusimmissa tutkimuksissa on huomattu kritisoida Tacituksen näkökulmaa ja sen ylimääräistä naisten vastustusta. Tämä tutkimus ei varsinaisesti tuo uutta tietoa, mutta avaa näitä naisia henkilöinä ja heidän asemaansa Julius-Claudiusten suvussa uudesta näkökulmasta.

1. Livia Drusilla ja ilkeän äidin hahmo

1.1. Ensimmäinen nainen

Rooman tasavallan loppu ja muutos keisariaikaan tapahtui Augustuksen toiminnan ansiosta. Ensimmäisenä keisarina Augustus hallitsi 41 vuotta (27 eaa.–14 jaa.) ja koko tämän ajan hänen rinnallaan oli hänen vaimonsa Livia Drusilla (58 eaa.–29 jaa.). He menivät naimisiin vuonna 38 eaa., vaikka Livia oli edelleen raskaana entiselle miehelleen Tiberius Nerolle. Suetoniuksen kertoman mukaan Augustus vain rakastui Liviaan niin suuresti, ettei kyennyt odottamaan pojan syntymää. Dion versiossa ei puhuta rakkaudesta, mutta kerrotaan Livian edellisen miehen luovuttaneen vaimonsa Augustukselle kuin isä tyttärensä.¹⁶ Heidän liittonsa kesti 52 vuotta ja päättyi Augustuksen kuolemaan vuonna 14 jaa. Suetoniuksen versiossa viimeisenä sananaan Augustus kehotti Liviaa jatkamaan elämäänsä muistellen heidän yhteistä avioliittoa, viitaten jälleen heidän rakastavaiseen suhteeseen. Dio puolestaan kertoo, etteivät keisarin viimeiset hetket ole täysin tiedossa, eikä näin tiedetä hänen viimeisiä sanojaan. Tacitus lyhyesti mainitsee Augustuksen kuolemasta ja siitä epätietoisuudesta, joka varjosti tapahtumaa.¹⁷ Julius-Claudiusten suvun keisarius ei alkanut hyvin, sillä Augustuksella ei ollut biologista poikaa, joka olisi voinut olla keisariuden perijä. Hänen ainut lapsensa oli Julia vanhempi edellisestä avioliitosta. Livian kanssa tapahtui keskenmeno, eikä heille koskaan syntynyt lasta.¹⁸ Tätä voidaan sanoa Julius-Claudiusten keisarisuvun tragedian aluksi, sillä keisariuden periytyminen jo heti ensimmäisellä kerralla ei onnistunut perinteisin menetelmin isältä pojalle, eikä kertaakaan Julius-Claudiusten suvun aikana.

Augustuksen ja Livian avioliiton luonteesta ei ole merkittäviä kuvauksia. Vaikka heidän liittonsa ei ollut poliittinen, kuten Augustuksen kaksi aikaisempaa¹⁹, Tacitus ei jätä mainitsematta, että Livian syntyperä arvostetusta Claudiusien suvusta oli eduksi Augustukselle.²⁰ Dio ja Suetonius kuvailevat Augustuksen olleen hyvin rakastunut

¹⁶ Dio. 48,44. Suet. Aug. 62.

¹⁷ Dio 56,31. Suet. Aug. 99.

¹⁸ Suet. Aug. 63. Ks. myös Barrett 2002, 30.

¹⁹ Ensimmäinen vaimo Claudia (42–40 eaa.) oli poliittinen avioliitto vahvistamaan Augustuksen triumviraattia (kolmen miehen liitto) Marcus Antoniuksen ja Marcus Lepiduksen kanssa. Toinen vaimo Scribonia (40–38 eaa.), jonka kanssa Augustus sai ainoan lapsensa Julian, oli poliittinen liitto lepyttämään Augustuksen kilpailijaa Sextus Pompeiusta. Bauman 1992, 78–89.

²⁰ Tac. Ann. 5,1.

Liviaan ja kyllästynyt edelliseen vaimoonsa tämän jääräpäisen luonteen vuoksi.²¹ Suetonius kertoo:

*Mutta hänen rakkaudelliset taipumuksensa eivät koskaan jättäneet häntä, ja ikääntyessään, kuten kerrotaan, hänellä oli tapana vietellä nuoria tyttöjä, jotka joka puolelta hänelle hankittiin, jopa hänen vaimonsa hankkimana.*²²

Augustus harrasti useaan otteeseen rivouksia ja seksuaalisia akteja niin vihollistensa vaimojen kuin hänelle tarjottujen neitojen kanssa. Hänen edellinen vaimonsa ei hyväksynyt tätä käytöstä, mutta ilmeisesti Livia jopa välitti miehelleen nuoria naisia.²³ Kun Livialta kysyttiin, kuinka hän oli ansainnut Augustuksen kunnioituksen, hän vastasi, että olemalla itse erittäin siveellinen, tehden ilolla kaiken mikä miellytti Augustusta, olemalla sekaantumatta hänen asioihin ja välittämättä hänen rakastajattarista.²⁴ Liviasta ei ole mainintoja mahdollisesta uskottomuudesta vaan hänen uskotaan noudattaneen maltillisuutta ja esimerkillistä siveellisyyttä. Tällä tavalla Livia sai miehensä kunnioituksen ja ennen kaikkea huomion, jolla hän kykeni vaikuttamaan Augustuksen päätöksiin.

Kunnioitus Liviaa kohtaan oli epäilemättä suurta niin hänen läheistensä kuin kansan puolesta, mikä ilmeni hänelle annetuista kunnianosoituksista, vaikka hän itse otti ne maltillisesti vastaan. Lähteiden mukaan senaatti julisti Augustuksen palvottavaksi jumaluudeksi kuolemansa jälkeen ja Liviasta tuli hänen papittarensa. Livialle annettiin myös Augustuksen testamentin mukaisesti arvonimi Augusta ja hänet adoptoitiin Juliusten sukuun.²⁵ Senaatti jopa halusi nimetä Livian ”valtakunnan äidiksi”.²⁶ Kaikki nämä olivat erityisiä kunnianosoituksia, jotka nostivat Livian sosiaalista asemaa. Lisäksi on mainintoja hänen saaneen oikeuksia, joita nainen ei politiikan kautta aikaisemmin saanut, kuten etupenkkipaikka juhlatilaisuuksissa ja *carpentumin*²⁷ käyttö sekä kolmen lapsen äidin oikeudet, vaikka hänellä oli vain kaksi lasta.²⁸ Nämä oikeudet eivät olleet mitä tahansa etuoikeuksia vaan ainutlaatuisia Livian kaltaiselle henkilölle. Livian asema

²¹ Dio 48,34. Suet. Aug. 62.

²² Suet. Aug. 71.

²³ Suet. Aug. 69; 71.

²⁴ Dio. 58,2.

²⁵ Dio. 56,46. Suet. Aug. 101. Tac. Ann. 1,8.

²⁶ *Parentem patriae* on titteli, joka annettiin valtakunnan johtajalle. Suet. Tib. 50. Tac. Ann. 1,14.

²⁷ *Carpentum* oli kaksirenkainen katollinen kärry, jonka käyttö Rooman muurien sisällä oli kielletty muilta paitsi erityisen tärkeiltä henkilöiltä. Dio 60,22.

²⁸ Dio. 55,2.

ensimmäisenä keisarin vaimona oli erityinen, sillä hänellä ei ollut edeltäjää vaan hän itse muovasi asemansa ja asetti esimerkin. Augustuksen agenda oli palauttaa vanhat roomalaiset hyveet ja Livian tuli ennen muuta kuulua olemuksellaan ja käytöksellään tähän arvomaailmaan, jossa ihanne-nainen oli kodin hoitaja ja lasten kasvattaja. Barrett kuitenkin huomauttaa, että Livian asema oli tiukasti sidoksissa hänen suhteeseen miehensä kanssa.²⁹ Livian aseman kehittyminen keisarin vaimona ei tapahtunut yhdessä yössä vaan vuosikymmenien aikana. Bauman nostaa esille Augustuksen siskon Octavian, jonka kanssa Livialla oli kilpailua omien poikiensa asettamisesta keisariuden perijäksi. Octavian kuoltua Livian asema vahvistui ja hän kykeni helpommin ohjaamaan poikansa Tiberiuksen avioliittoa.³⁰ Livian asema oli olla kaiken taustalla. Kaikista kunnianosoituksista päätellen Livia oli arvostettu ja pidetty henkilö sekä onnistui pitämään siveellisen maineen. Augustuksen vaimona Livia loi pohjan keisarin vaimon asemalle, mutta hänen asemansa kehittyi edelleen hänen miehensä kuoltua. Tiberiuksesta tuli keisari ja Liviasta tuli keisarin äiti.

1.2. Vallanhimo

Vaikka Livia oli tekojensa perusteella lähes täydellinen esimerkki roomalaisesta ihanne-naisesta, lähteiden kuvaukset hänestä pyrkivät osoittamaan muuta. Varsinkaan Tacitus ei säästele sanojaan kertoessaan Livian virheistä ja mahdollisista viittauksista hänen julmaan puoleensa. Hän väittää Liviaa ilkeäksi ja muita ihmisiä vihaavaksi juonittelijaksi, jolla on naisen vallanhimo.³¹ Tacitus tarttui huhuihin, jotka levisivät Livian kritisoijien keskuudessa ja puhuu niistä kuin ne olisivat valtavirran mielipide. Suurimpana väitteenä oli Livian osallisuus Augustuksen perijöiden kuolemiin. Tacitus kertoo Livian murhauttaneen Augustuksen tyttärenpojat Lucius Caesarin ja Gaius Caesarin sekä saaneen kolmannen pojan Agrippa Postumuksen karkotetuksi, ja lisäksi vaatineen Augustusta adoptoimaan Livian oman pojan Tiberiuksen.³² Vaikka Tacitus antaa ymmärtää, että Livia olisi ollut näin vallanhimoinen ja julma pyrkiessään saamaan poikansa keisariksi, antavat muut lähteet toisenlaisen kuvan. Dion mukaan väitteet olivat

²⁹ Barrett 2002, 73.

³⁰ Bauman 1992, 100–105.

³¹ Tac. Ann. 1,4; 1,33.

³² Tac. Ann. 1,3.

vain perättömiä huhuja ja Suetonius ei edes mainitse Liviaa kertoessaan poikien kuolemasta.³³

Selityksenä Livian arvostelulle ja negatiiviselle kuvaukselle Balsdon esittää, että Livia oli Tiberiuksen äiti ja auttoi tämän keisariksi, mikä oli kansan mielestä suuri rikos Tiberiuksen julman luonteen vuoksi.³⁴ Barrett puolestaan ottaa esille Livian aseman äitipuolena ja kuinka se oli yleisesti vihattu antiikin ajan kirjallisuudessa.³⁵ Livialla oli kritisoijansa ja ihailijansa, niin kuin useimmilla korkea-arvoisilla politiikan henkilöillä. Lähteet viittaavat siihen, ettei Livia käyttänyt valtaansa julmin motiivein vaan pyrki asemallaan tukemaan miehensä ja poikansa poliittista uraa. Tätä tukee se, etteivät Suetonius ja Dion kuvanneet Liviaa julmaksi vaan päinvastoin. Lisäksi Tacituksen oma ristiriitaisuus, sillä hän myös kuvailee Liviaa erittäin ystävälliseksi ihmiseksi.³⁶

Yllätyksenä monelle, Augustuksen perinnössä Livialle annettu arvonimi Augusta antoi Livialle erityisen valta-aseman, jota ei ollut määritelty Rooman laissa. Mahdollisesti nimi teki hänestä samanarvoisen kuin Tiberiuksesta tai se on voinut olla vain Augustuksen kunnianosoitus vaimolleen eikä tarkoituksena ollut antaa Livialle poliittista valta-asemaa. Senaatille, Tiberiukselle ja Livialle jäi tehtävä määrittellä naiselle omistettu lisänimi Augusta.³⁷ Dion mukaan Livian asema oli korkein mitä naisella on koskaan antiikin Roomassa ollut. Hänen valta oli samalla tasolla kuin keisarin, mutta se ei riittänyt Livialle vaan hän halusi etusijan. Myös Suetonius kertoo Livian halunneen tasa-arvoisen jaon valtakunnasta Tiberiuksen kanssa ja hallita yhdessä. Lähteiden mukaan senaatti halusi antaa Tiberiukselle lisänimen ”Livian poika” samalla tavalla kuin hän on Augustuksen poika näin kunnioittaen Liviaa vanhempana. Tiberius kuitenkin kieltäytyi antamasta tätä ja muita senaatin ehdottamia kunnianosoituksia Livialle muistuttaen heitä, että naisen kunnianosoituksissa tulisi olla maltillinen, ja että hän halusi samaa vaatimattomuutta äitinsä kohtelussa kuin itsensä. Dio kuvailee Tiberiuksen olleen ärsyyntynyt senaatin ehdotuksista ja Suetoniuksen mukaan hän oli jopa erittäin loukkaantunut. Livia pyrki olemaan vallan keskipisteessä ja osana julkista toimintaa, kuten järjestämällä juhlatilaisuuksia tai olemalla läsnä ja ohjeistamalla kansaa onnettomuuksien aikana. Mutta hänen poikansa ei tätä hyväksynyt. Mahdollisesti

³³ Dio. 55,11. Suet. Aug. 65.

³⁴ Balsdon 1962, 85.

³⁵ Barrett 2001, 171–175.

³⁶ Tac. Ann. 5,1.

³⁷ Barrett 2002, 152–154.

Tiberius pelkäsi oman valtansa ja auktoriteetin vähenemistä jos Liviaa korostettaisiin. Hän ei halunnut Livian olevan samalla tasolla kuin hän itse. Lähteiden tekstit myös viittaavat Tiberiuksen uskomukseen, että julkisiin asioihin puuttuminen ei kuulunut naiselle. Lisäksi Tiberius uskoi Livian osallistumisen politiikkaan heikentävän hänen asemaa ja arvostusta. Dion mukaan Livia korosti vahvasti hänen olleen se, joka teki Tiberiuksesta keisarin, mutta Tiberius ei halunnut kansan ajattelevan näin, vaan että hän olisi itse omilla taidollaan saavuttanut aseman. Tiberius painosti äitiään käyttäytymään mahdollisimman neutraalisti ja nuhteettomasti sekä pyrki estämään tämän osallistumista julkisiin toimiin.³⁸ Lopulta Tiberius etääntyi vallan keskuksesta Roomasta ja asettui hallitsemaan Caprin saarelle, josta hän lähettien avulla hoiti valtion hallinnolliset asiat. Lähteet viittaavat vahvasti lähtemisen syynä olleen erimielisyydet Livian kanssa, mutta kuten monien muidenkin Liviasta tehtyjen negatiivisten väitteiden kohdalla, ainakin Suetonius ja Dio myöntävät epävarmuutensa väitteen paikkansapitävyyden kanssa.³⁹

Augustuksen ollessa keisarina Livialla oli vaikutusta hänen päätöksiin. Livian humanitaarinen vaikutus Augustukseen ja Tiberiukseen näkyi miesten päätösten teossa, sillä Livia esti heitä toteuttamasta julmia rangaistuksia ja väärinkäyttämistä yksinvaltaansa. Livia toimi neuvonantajana ja tukipilarina molemmille. Esimerkiksi Dio kuvailee pitkän keskustelun Livian ja Augustuksen välillä, jossa Livia neuvoa kuinka Augustuksen tulisi käsitellä vihamiehiään ja mahdollisia murhauhkauksia. Näillä neuvoilla Augustus sai vihamiestensä luottamuksen.⁴⁰ Myös Balsdon esittää Augustuksen olleen hyvin riippuvainen vaimostaan ja useissa asioissa perustaneen päätöksensä vaimonsa neuvoihin.⁴¹ Ottaen huomioon Livian toiminnan ja aseman voidaan päätellä hänen olleen hyvin tietoinen politiikasta ja osanneen neuvoa keisaria. Lähteissä tätä ei kuitenkaan painosteta, varsinkaan Tacituksen teksteissä, vaan tämä päätelmä on täytynyt tehdä siitä, mitä lähteet eivät ole kertoneet. Koska Livian julkinen maine oli hänelle tärkeää, ei myöskään hänen poliittisista vaikutuksistaan ole kerrottu, sillä se ei ollut Livian tehtävä. Barrett ottaa esille Livian aseman Augustuksen puolisona. Augustuksen arvot olivat Livialle tärkeitä, joten Livian rooli oli perheen korkeana auktoriteettina, eikä hänen tullut sekaantua valtiollisiin asioihin, jotka olivat Augustuksen tehtävänä. Kuitenkin Barrett analysoi Livian olleen hyvin viisas nainen ja osanneen puhua

³⁸ Dio. 57,12. Suet. Tib. 50. Tac. Ann. 1,14.

³⁹ Dio. 57,12. Suet. Tib. 51. Tac. Ann. 4,57.

⁴⁰ Dio. 55,14–22.

⁴¹ Balsdon 1962, 85,91.

Augustukselle tavalla, jota tämä ei kokenut uhkaavaksi. Näin Livia kykeni vaikuttamaan poliittisesti Augustuksen kautta.⁴² Tiberiuksen noustessa valtaan Livia halusi jatkaa samankaltaista osallistumista keisarin päätöksiin, sillä hän oli rakentanut itselleen sellaisen aseman ensimmäisenä naisena. Myöskään Tiberiuksella ei ollut vaimoa, joka olisi kilpaillut Livian kanssa. Mutta, kuten aikaisemmin mainitsin, Tiberius koki tämän liian päällekkäyväksi ja pyrki mahdollisimman paljon välttelemään äitiään. Kuitenkin voidaan todeta Livialla olleen vaikutus Tiberiukseen, sillä Livian kuoltua vuonna 29 jaa. Tiberiuksen valta muuttui useiden lähteiden mukaan yhä julmemmaksi.⁴³ Vaikka ei voida olla varmoja mitkä toimet olivat suoraan Livialta ja mitkä Augustukselta tai Tiberiukselta, ei voida vähätellä Livian todellista vaikutusta keisareihin.

Augustuksen kuoltua Livialla oli korkea sosiaalinen asema, kansan kunnioitus ja paljon taloudellista pääomaa. Kaiken tämän hän oli saavuttanut hiljalleen Augustuksen vallan aikana. Periaatteessa Livia oli politiikan huipulla, mutta käytännössä Tiberius oli päätösten tekijä ja pystyi estämään äitinsä poliittista vaikutusvaltaa. Livian asemaa on vaikea määritellä, sillä hänen kaltaistaan naista ei antiikin Rooman politiikassa aikaisemmin ollut. Asema niin sanotusti ensimmäisenä naisena ensin keisarin vaimona ja sittemmin keisarin äitinä antoi Livialle mahdollisuudet itse muovata paikkansa yhteiskunnassa. Hän pyrki aktiivisesti osallistumaan julkisiin toimiin, kuten hän oli Augustuksen aikana tehnyt. Liviasta oli muodostunut vahva poliittinen henkilö, vaikka muodollinen julkinen valta-asema puuttui. Livian taistelu Tiberiuksen kanssa ylimmästä valta-asemasta tarkoitti, että hänen merkitys Rooman politiikassa oli suurempi kuin mitä lähteet antavat ymmärtää. Kuitenkaan ei voida sanoa, että Livia välttämättä halusi olla ainoa johtaja ja syrjäyttää poikansa. Todennäköisemmin hän halusi jatkaa sitä uraa, jonka oli luonut Augustuksen aikana eli toimia neuvonantajana ja julkisena vaikuttajana. Hän halusi vaikuttaa poikansa poliittiseen uraan, vaikka heidän näkemyksensä erosivat. Livia pyrki olemaan mukana politiikassa ja neuvomaan poikaansa, mutta Tiberiuksen oma kunnia ja mielipide sukupuolten välisestä työnjaosta soti äitinsä toimia vastaan. Barrett kuitenkin huomauttaa, että Livialla ja Tiberiuksella oli yhteinen suunta politiikassa, ja Tiberius näki äitinsä lopulta hyödyllisenä eikä suurena uhkana, kuten myöhemmin keisari Nero, joka päätyi murhauttamaan asioihin sekaantuvan äitinsä.⁴⁴ Tacituksen väitteet

⁴² Barrett 2002, 127.

⁴³ Dio. 57,19; 58,2. Tac. Ann. 5,3.

⁴⁴ Barrett 2002, 74.

naisen vallanhimosta Livian kohdalla kuvaavat Tacituksen asenteesta naisia kohtaan, sillä muilla lähteillä ei ole samankaltaisia kuvauksia. Ilmauksia, kuten ”naisellinen ylimielisyys”⁴⁵ tai ”raivota naisen tavoin”⁴⁶ esiintyy muidenkin naisten kohdalla. Tacituksen kritiikki on voinut puhjeta hänen poliittisista mielipiteistään, sillä hän ei tasavaltalaisena arvostanut keisarivaltaa hallintomuotona. Lopulta Livian luonteella ja motiivilla ei ole merkitystä vaan sillä, kuinka hän kykeni osallistumaan keisari-instituution luomiseen ja antamaan keisariperheen naisille poliittista vaikutusvaltaa.

⁴⁵ Tac. Ann. 12,57.

⁴⁶ Tac. Ann. 13,13.

2. Valeria Messalinan maine hovin röyhkeimpänä irstailijana

2.1. *Meretrix augusta* ja hänen salajuonensa

Valeria Messalina (k. 48 jaa.) oli Augustuksen siskon Octavian lapsenlapsenlapsi ja keisari Claudiuksen vaimo. Messalinan elämästä ennen heidän avioliittoaan tiedetään vain vähän, sillä lähteissä mainitaan Messalinasta vasta Claudiuksen tultua keisariksi vuonna 41 jaa. Ennen tätä he olivat jo naimisissa, mutta häiden ajankohta saatiikka Messalinan ikä ei ole tiedossa. Useat tutkijat arvelevat Messalinan olleen varsin nuori, jolloin hänellä ja Claudiuksella oli paljon ikäeroa.⁴⁷ Lähteissä kerrotaan Claudiuksesta alhaiseen ja säälivään sävyyn, sillä hänellä on ollut näkyvä sairaus tai vamma, jota Suetonius ja Dio kuvaavat laajasti:

*Henkisissä kyvyissään hän ei ollut alhaisempi, koska hänen taitonsa olivat olleet jatkuvassa koulutuksessa. Mutta hänen ruumiinsa oli sairas, joten hänen päänsä ja kätensä tärisivät hieman. Tämän vuoksi hän myös änkytti, eikä hän lukenut kaikkia senaatin edessä esittämiään toimenpiteitä, vaan antoi ne kvestorille luettavaksi.*⁴⁸

*Joko seisoen tai istuen, mutta varsinkin nukkuessaan, hänellä oli majesteettinen ja komea ulkonäkö; sillä hän oli pitkä, mutta ei hoikka. Hänen harmaat piirteensä sopivat hänelle hyvin, ja hänellä oli vahva niska. Mutta hänen polvensa olivat heikot ja pettivät hänen kävellessään, niin että hänen askeleensa oli kömpelöä. Hänen naurunsa oli järkyttävää ja vieläkin enemmän vihassaan, sillä silloin hän vaahtosi suustaan ja räki nenästään. Hän myös änkytti puheessaan, ja hänellä oli kaikkina aikoina vapiseva päännäliike, varsinkin kun hän hoiti tehtäviään, huolimatta siitä, kuinka mitättömiä.*⁴⁹

Tacituksen kuvaus Claudiuksen luonteesta on halventavaa, sillä hän kertoo Claudiuksen olleen pelkuri ja heikkomielinen. Tacitus painotti erityisesti Claudiuksen taipuvaisuutta olla vaimojensa johdateltavissa.⁵⁰ Tacituksen väitteet eivät ole täysin keksittyjä, sillä sekä

⁴⁷ Bauman 1992, 167. Barth 2004, 43.

⁴⁸ Dio. 60,2.

⁴⁹ Suet. Claud. 30.

⁵⁰ Tac. Ann. 12,1; 12,3.

Suetonius että Dio mainitsevat Claudiuksen alituisesti pelänneen henkensä puolesta ja uskoneen helposti vaimonsa puheita. Lisäksi hänen kerrotaan nauttineen suuresti alkoholista ja naisten viettelyksistä.⁵¹ Näin ollen Claudiuksella oli heikkouksia, joita Messalina ja myöhemmin Agrippina nuorempi käyttivät hyväkseen saadakseen keisarilta mitä halusivat.

Messalinan maine ylettyy ajassa pitkälle jopa 1900-luvun elokuvaan ja näytelmiin.⁵² Hänen maineensa *meretrix augustana* eli keisarillisena huorana on jäänyt jälkipolville, sillä Messalina on kirjallisuudessa kuvattu nymfomaanina, joka harjoitti keisarin palatsissa siveettömyyttä täyttääkseen kyltymättömät seksuaaliset halunsa. Tacitus ja Dio esittävät keisarinnan naisena, joka miestänsä manipuloiden harjoitti uskottomuutta lukuisten rakastajien kanssa ja jopa toimi prostituoituna palatsissa. Hän jopa rohkaisi muita vaimoja antautumaan siveettömyyteen ja osallistuman orgioihin, joita Messalina järjesti juhlissaan. Hän lahjoi ja palkitsi niitä miehiä, jotka antoivat vaimonsa orgioihin, mutta ne jotka kieltäytyivät, saivat keisarinnan vihan ja rangaistuksia. Claudius ei tätä toimintaa huomannut, vaikka kuinka avointa ja julkista se olikaan, sillä Messalina piti muiden hiljenemisestä huolen, joko palkintojen tai rangaistuksien avulla.⁵³ Messalinan juonittelu ylettyi myös murhauttamisien tasolle. Dion mukaan useampi henkilö, kuten Vinicius ja Appia Silanus, saivat Messalinan syytteet niskoilleen ja tulivat tapetuksi, koska eivät suostuneet seksiin hänen kanssaan. Tämän Messalina saavutti liittolaistensa avulla väittämällä miehelleen että tämä tulee kuolemaan, jonka Claudius välittömästi uskoi ja toimi kuten hänen vaimonsa vaati.⁵⁴

Lähteiden antama henkilökuva Messalinasta on luonut hänestä antiikin ajan tunnetuimman nymfomaanin. Wyke käsittelee tutkimuksessaan Messalinan esiintymistä italialaisessa kirjallisuudessa ja mediassa 1800- ja 1900-luvun aikana, ja kuinka häntä käytettiin kuvaamaan naisen seksuaalisuuden paheita. Messalina kuvattiin naisen seksuaalisten halujen ruumiillistumana. Tämä assosiaatio on saanut alkunsa antiikin kirjallisuudesta.⁵⁵ Messalinan epänormaalin seksihalun selityksenä Bauman pohtii Messalinan ikää, sillä jos hän olisi ollut teini-ikäinen hänen mennessään naimisiin Claudiuksen kanssa, iän hormonit selittäisivät hänen seksikumppaneiden määrän ja

⁵¹ Dio. 60,2. Suet. Claud. 33; 35; 36.

⁵² Wyke 2007, 321–326.

⁵³ Dio. 60,18; 61,31. Tac. Ann. 11,26; 11,28.

⁵⁴ Dio. 60,14; 60,22; 60,27.

⁵⁵ Wyke 2007, 326–330.

seksuaalisen kokeilun. Kuitenkin sitä vastaan sotii Messalinan tietoisuus politiikasta, joten hän on todennäköisesti ollut vähintään nuori aikuinen.⁵⁶ Baumanin selitys Messalinan yltiöseksuaalisuudesta on kaukaa haettu. Lähteiden kuvaukset eivät korosta Messalinan seksuaalisuutta vaan enemmänkin hänen hävytöntä asennetta tehdä aviorikoksia niin julkisesti. Tacitus yhdistää tämän useasti Claudiuksen kyvyttömyyteen huomata vaimonsa rikoksia, joten pyrkimyksenä on voinut olla keisarin pilkkaus vaimonsa kautta. Bauman ja Wyke ehdottavat Messalinan toiminnalle toisenlaista motiivia, nimittäin oman ja miehensä poliittisen valta-aseman suojele.⁵⁷ Tätä teoriaa tukee Suetoniuksen tasapainoinen näkemys Messalinasta ja laimeaksi jäävät viittaukset tämän seksuaalisuuteen.⁵⁸ Tacituksen ja Dion kuva itsekkästä naisesta, joka sai nautintoa muiden kärsimyksestä, on teatraalisesti erinomainen kertomus, mutta se mitätöi Messalinan teot poliittisena vaikuttajana keisarin valta-asemassa. Heidän versionsa ei ota huomioon Messalinan murhauttamisien ja juonittelujen mahdollista poliittista motiivia.

2.2. Rahanhimo

Keisarin Claudiuksen auktoriteetti hänen *domuksessaan* ei onnistunut yhtä hyvin kuin Augustuksella. Kuten johdannossa avasin, keisari oli *domuksensa* ylin auktoriteetti ja hänen kykynsä johtaa perhettään heijasti hänen kykyä johtaa koko valtiota. Kuitenkin perheen jäsen kykeni kyseenalaistamaan tämän auktoriteetin, kuten kävi Messalinan tapauksessa. Fertik kiteyttää asian selkeästi:

*Jos keisarin auktoriteetti hänen domuksessaan voidaan kyseenalaistaa, kuten näemme, kilpailu ulottui myös keisarin asemaan domuksen ulkopuolella.*⁵⁹

Messalina horjutti Claudiuksen keisarin asemaa menemällä naimisiin toisen miehen kanssa. Lähteiden mukaan Messalina halusi naimisiin Gaius Siliuksen kanssa. Hän nimitti Siliuksen konsulin virkaan ja antoi tälle keisarin omistamia orjia ja muuta arvokasta omaisuutta. Claudiuksen lähdettyä Ostiaan valtiollisille asioille Messalina ja Silius järjestivät hulpeat julkiset häät. Claudius tästä kuullessaan kiirehti takaisin Rooman,

⁵⁶ Bauman 1992, 167–168.

⁵⁷ Bauman 1992, 169–176. Wyke 2007, 330–334.

⁵⁸ Suet. Claud. 26; 29; 36.

⁵⁹ Fertik 2019, 51.

koska oli huolissaan asemastaan ja hengestään. Messalinan entinen liittolainen Narcissus huolehti, ettei nainen saisi puolustella itseään Claudiukselle, sillä hän pelkäsi, että tämä saisi vetovoimallaan armahduksen. Messalina lopulta surmattiin Luculluksen puutarhassa ja hänen rakastajansa saivat saman kohtalon. Tacituksen versio on pitkä ja dramaattinen: Messalina avioitui pelkästä kyllästyneisyydestä Siliuksen kanssa ja Silius itse näki kunnianhimosuudessaan mahdollisuuden päästä keisariksi. Dion versio on lyhyempi ja hän laittaa kaiken Messalinan röyhkeyden piikkiin:

Nyt hänelle on syntynyt halu saada paljon aviomiehiä, toisin sanoen miehiä, joilla todella oli tämä titteli. Ja hän olisi ollut naimisissa laillisen sopimuksen kautta kaikkien niiden kanssa, jotka nauttivat hänen suosiostaan, ellei häntä olisi havaittu ja tuhottu hänen ensimmäisessä yrityksessään.⁶⁰

Suetonius puolestaan mainitsee vain ohimennen Messalinan irstailun olleen syynä hänen kuolemaansa.⁶¹ Merkittävää tapauksessa oli Messalinan kyky syrjäyttää Claudius uudella avioliitolla, oli se hänen motiivi tai ei. Claudiuksella ei ollut kunnollista kontrollia vaimoonsa ja se myös näkyi lähteissä kritiikkinä häntä kohtaan. Claudiusta on kuvattu älykkäänä ja poliittisesti taitavana henkilönä, mutta hänen auktoriteetin puuttuminen omassa *domuksessaan* näkyi hänen keisarivallan auktoriteetissa. Suetonius tuo esille salaliittoja, joita tehtiin Claudiusta vastaan, ja kuinka häntä halveksuttiin avoimesti. Myös Diolla on mainintoja Claudiuksen vihamiehistä.⁶²

Nymfomaani, prostituoitu tai nokkela poliitikko, oli Messalinan luonne ja motiivi mitä tahansa, ne eivät ole tämän tutkimuksen kannalta ratkaisevia. Lähteiden antama kuva itsekkästä ja rahanhimoisesta naisesta vain harhauttaa hänen taidoistaan ja kykeneväisyydestään poliittiseen toimintaan. Messalina käytti asemaansa, suhteitaan ja Rooman lakia päästäkseen eroon vihollisistaan, kuten Livillasta ja Sabina Poppaeasta, jotka olivat mahdollisia vaimoja Claudiukselle, sekä aikaisemmin mainituista miehistä. Lähteiden mukaan Messalina oli heistä vain mustasukkainen tai halusi heiltä jotain mitä ei saanut, mutta Baumanin tutkimuksen mukaan henkilöt olivat kilpailijoita Messalinan tai Claudiuksen asemalle ja hän hankkiutui heistä eroon oman ja miehensä aseman

⁶⁰ Dio 61,31.

⁶¹ Suet. Claud. 26,36. Tac. Ann. 11,12; 11,26–38.

⁶² Dio. 61,29. Suet. Claud. 13; 15.

turvaamiseksi.⁶³ Lopulta kysymys on siinä, että mahdollistiko Claudiuksen heikkoudet Messalinan toiminnan vai olisiko hän pystynyt samaan - oli keisari kuka tahansa. Tacitus erityisesti korostaa Claudiuksen mielipiteiden olleen riippuvainen muiden sanomisista, mutta ristiriitaisesti kertoo pitkiä kertomuksia keisarin politiikasta ja valtiollisten asioiden hoitamisesta, joita hänen kuvaamansa henkilö ei kykenisi suorittamaan. Suetonius ja Dio myöntävät Claudiuksen olleen älykäs mies, joten Messalinan toiminta ei kokonaan vaatinut Claudiuksen manipulointia. Keisarin vaimona Messalina kykeni hyödyntämään vallankäyttöasemaa, jonka Livia oli vuosia sitten keisarin vaimolle asettanut ja saavutti sillä tavoitteensa, olivat ne sitten vain rahan- ja nautinnonhimoiset tai ei.

⁶³ Dio. 60,8. Tac. Ann. 11,1; 11,2. Ks. myös Bauman 1992, 168–175.

3. Agrippina vanhempi ja Agrippina nuorempi draaman keskellä

3.1. Kunnioitus

Agrippina vanhempi (14 eaa.–33 jaa.) oli Augustuksen tyttären Julian tytär avioliitosta Marcus Agrippan kanssa. Augustuksella oli iso rooli Agrippinan kasvatuksessa ja avioliitosta, mikä kuului *domuksen* johtajan asemaan. Agrippina avioitui serkkunsa Germanicuksen kanssa.⁶⁴ Germanicus loi onnistuneen poliittisen uran ja hänestä tuli Germanian ja Gallian maakuntien komentaja. Hän jatkoi isänsä, Livian toisen pojan Druksen, perässä uraa armeijassa ja hänestä kehittyi taitava sotapäällikkö. Hän sai mainetta, joka kesti pitkälle hänen kuolemansa jälkeen. Lähteet kuvaavat häntä ystävälliseksi persoonaksi, joka oli rakastettu niin oman kansansa kuin naapurivaltioiden keskuudessa.⁶⁵ Agrippina matkusti useaan otteeseen miehensä mukana maakunnissa ja otti osaa armeijan komentamiseen. Hän sai sotilaiden arvostuksen ja miehensä poissa ollessa piti järjestystä yllä. Tacitus kertoo Agrippinan kukistaneen omatoimisesti kapinan, jota keisari ei ollut saanut taltutettua. Tosin muut lähteet eivät ole kapinasta puhuttaessa nostaneet Agrippinaa esille vaan ovat antaneet kunnian Germanicukselle.⁶⁶ Suetonius ja Tacitus kertovat Agrippinan pitäneen itse biologista sukulaisuuttaan Augustukseen korkeassa arvossa ja oli kunnianhimoinen persoona.⁶⁷ Barrett tulkitsee hänet ylimieliseksi ja kokevan olevansa oikeutettu ylellisyyteen ja valta-asemaan syntymänsä perusteella.⁶⁸

Vuonna 19 jaa. Germanicus kuoli yllättäen palattuaan Egyptistä ja siitä heräsivät epäilykset Tiberiusta vastaan, sillä Germanicus vaikutti olevan myrkytetty. Lähteet nostavat esille maaherra Gnaeus Pison, joka kertomuksen mukaan myrkytti Germanicuksen Tiberiuksen käskystä. Lopulta syytöksien paineen alla Piso teki itsemurhan.⁶⁹ Tarina ei kuitenkaan pidä paikkaansa, sillä lähteet mainitsevat ettei murhaa koskaan todistettu ja Germanicus mahdollisesti kuoli sairauteen. Mutta kansan ja Agrippinan katkeruus Germanicuksen kuolemasta kohdistui Tiberiukseen. Suetoniuksen mukaan epäilyksiä suunnitellusta murhasta vahvisti se, miten tylästi Tiberius kohteli

⁶⁴ Suet. Aug. 64.

⁶⁵ Dio. 56,24; 57,18. Suet. Cal. 3. Tac. Ann. 1,7; 2,72–73.

⁶⁶ Suet. Tib. 25. Tac. Ann. 1,69.

⁶⁷ Suet. Aug. 86. Tac. Ann. 1,40.

⁶⁸ Barrett 2002, 54.

⁶⁹ Dio. 62,18. Suet. Tib. 52. Tac. Ann. 2,69–72.

Agrippinaa ja hänen lapsiaan.⁷⁰ Agrippinan ja Tiberiuksen välit huononivat siihen pisteeseen, että vuonna 29 jaa. Agrippina karkotettiin Pandaterian saarelle ja hänen poikansa Nero Pontian saarelle. Agrippinan toinen poika Drusus vangittiin Palatinuksen kukkulalle. Kaikki tekivät itsemurhan tai nääntyivät nälkään muutaman vuoden kuluessa.⁷¹ Eloon jäivät Germanikuksen ja Agrippinan neljä lasta: Caligula, Agrippina nuorempi eli Julia Agrippina, Julia Drusilla ja Julia Livilla, jotka kaikki saivat kansalta sääliä vanhempiensa kohtalosta. Tiberiuksen kuoltua vuonna 37 jaa. seuraava keisari Caligula purjehti hakemaan äitinsä ja veljensä jäännökset, jotka Tiberius oli piilottanut, ja hautasi ne kunnianosoituksineen Augustuksen hautaholviin. Hän myös antoi siskoilleen samoja keisariperheen oikeuksia, mistä Livia oli nauttinut aikoinaan.⁷²

Lähteillä on omat versionsa siitä, miksi Agrippina ja hänen kaksi poikaansa saivat surmansa. Tacitus korostaa Tiberiuksen ja Livian vihaa Agrippinaa kohtaan, mikä lopulta johti heidän turmioonsa. Suetonius kertoo suppeasti Tiberiuksen ja Agrippinan kiistelyistä, mutta ei nosta Liviaa esille. Dio korostaa konsulina toiminutta Sejanusta, jonka myös Tacitus oli maininnut, joka tarkoitettusti järjesti kaksikon välien katkeroitumisen oman valtaannousun toivossa. Dio kuitenkin ilmaisee Tiberiuksen julmuuden olleen lopullinen syy.⁷³ Shotter tarjoaa artikkelissaan teorian Tiberiuksen ja Agrippinan perheen ongelmallisesta suhteesta. Tiberiuksen äiti Livia noudatti roomalaisia hyveitä, jossa naisen kuului olla vahva, kotia ylläpitävä vaimo, mutta ei pyrkinyt johtamaan. Livia vältteli suurta julkista huomiota ja pyrki olemaan vaatimaton ja neutraali. Tiberius kannatti näitä arvoja eikä hyväksynyt naista korkeassa johtavassa asemassa. Agrippinan olemus ja julkinen käyttäytyminen ei täyttänyt heidän odotuksiaan, sillä Agrippina nautti suuresta kansan suosioista ja esiintyi julkisuuden henkilönä. Tämä huolestutti Tiberiusta.⁷⁴ Baumanin tutkimus on samalla kannalla ja painottaa Tiberiuksen vaatimattomuutta sekä paheksuntaa keisarillista ylistystä ja palvomista kohtaan. Hän ei arvostanut sitä, kuinka Agrippina korosti omaa perimäänsä ja otti vastaan jumalalliset kunnianosoitukset jumalaksi korotetun Augustuksen nimissä.⁷⁵ Sekä Diolla, Suetoniuksella että Tacituksella on mainintoja Agrippinan kunnianhimoisuudesta ja kuinka hän tiesi olevansa Augustuksen ainoana hengissä olevana lapsenlapsena

⁷⁰ Suet. Tib. 52. Tac. Ann. 2,75.

⁷¹ Dio. 57,22. Suet. Tib. 54. Tac. Ann. 6,25.

⁷² Dio. 59,3. Suet. Cal. 15.

⁷³ Dio. 57,22; 58,22. Suet. Tib. 54. Tac. Ann. 6,19–20.

⁷⁴ Shotter 2000, 345.

⁷⁵ Bauman 1992, 138–141.

merkittävässä asemassa keisariuden perimässä. Mutta Tiberius ei arvostanut Agrippinan toimintaa. Lisäksi Tiberius ei hyväksynyt Agrippinan pyrkimyksiä päästä korkeaan valta-asemaan, koska hänellä oli kielteisiä näkemyksiä naisten asemasta ja roolista poliittisena johtajana. Tacitus ja Suetonius antavatkin esimerkin Tiberiuksen närkästymisestä Agrippinaa kohtaan, kun hän tokaisee: ”Se, että et hallitse, ei ole vääryyttä sinua kohtaan.”⁷⁶. Lause oli suora hyökkäys Agrippinan kunniaa kohtaan, sillä hän koki olevansa oikeutettu valtaan.

3.2. Valtataistelun uhrit ja voittajat

Julia Agrippina (15 jaa.–59 jaa.) oli Tiberiuksen vallan aikana vielä nuori eikä ehtinyt kunnolla tuntea isäänsä Germanicusta ennen tämän kuolemaa. Kun hänen äitinsä Agrippina vanhempi joutui karkotetuksi, asui Julia Agrippina isoisoäitinsä Livian luona. Teini-ikäisenä hän avioitui Gnaeus Domitius Ahenobarbuksen kanssa ja muutti tämän luokse asumaan. Domitiuksen kanssa Julia Agrippina sai ainoan poikansa Neron. Tiberiuksen kuoltua Julia Agrippinan veljestä Caligulasta tuli keisari ja Julia Agrippinalle myönnettiin merkittäviä keisariperheen oikeuksia. Pari vuotta myöhemmin Caligula karkotti siskonsa Julia Agrippinan ja Julia Livillan Pontian saarelle syytettyinä juonittelusta keisaria vastaan ja siveettömyydestä. Julia Agrippina ei kuitenkaan joutunut olemaan kauaa karkotettuna kun Caligulan kuoltua vuonna 41 jaa. Claudius päätyi keisariksi ja antoi siskojen palata takaisin Roomaan.⁷⁷

Julia Agrippina meni naimisiin isänsä veljen keisari Claudiuksen kanssa Messalinan kuoltua vuonna 48 jaa. Suhde oli sukurutsaudestaan Roomassakin paheksuttua, mutta Julia Agrippinan suosio ja suora perimä *gens Julia* -suvusta sai kansan kannattamaan liittoa, joten lakia muutettiin, jotta laillinen avioliitto onnistui. Tacitus ja Suetonius nostavat esille Julia Agrippinan viehätysvoiman ja sen, kuinka hän vietti setänsä avioliittoon. Dio mainitsee heidän viettäneen paljon aikaa yhdessä, olivathan he sukulaisia ja asuivat samassa palatsissa, mutta hän ei suoraan väitä Julia Agrippinan tarkoituksellisesti vietelleen Claudiusta.⁷⁸ Lähteet korostavat, että heti häiden jälkeen Julia Agrippina ryhtyi varmistamaan oman ja poikansa Neron valta-asemaa. Hän armahti

⁷⁶ Suet. Tib. 53. Tac. Ann. 4,52.

⁷⁷ Barret 1996, 46–47, 91.

⁷⁸ Dio. 61,31. Suet. Claud. 26. Tac. Ann. 12,2–3.

Lucius Annaeus Senecan⁷⁹ ja otti tämän Neron opettajaksi, jotta poika saisi valmiudet keisariksi. Julia Agrippinan onnistui saamaan Claudiuksen adoptoimaan Neron ja asettamaan tämän perimäjärjestyksessä Claudiuksen oman pojan Britannicuksen edelle. Neron asema vahvistui ja hänestä tuli korkea-arvoisempi kuin Britannicuksesta. Julia Agrippina piti huolen, että kansan suosio oli Neron puolella.⁸⁰ On hankala arvioida Julia Agrippinan tarkkoja toimia ja elämää palatsissa avioliiton jälkeen, mutta voidaan päätellä hänen olleen vahva auktoriteetti ja käyttäen Claudiusta samalla tavalla vallan käytön välineenä kuin Messalina. Barrett analysoi Julia Agrippinan vaikutusta kansan ja senaatin mielipiteisiin Claudiuksen hallintokaudesta. Hänen mukaan Messalinan aikana senaatti oli ollut vihamielisempi ja vähemmän yhteistyökykyinen keisarin kanssa, mutta Julia Agrippinan ansiosta osapuolet tulivat paremmin toimeen keskenään ja heidän välinen vastakkainasettelu helpottui. Näin ollen Julia Agrippinalla oli vaikutusvaltaa senaatissa.⁸¹ Hänen poliittiset saavutukset olivat korkeampia, kuin mitä yhdelläkään naisella oli aikaisemmin ollut. Tämän todistaa hänelle osoitettu arvonimi Augusta, jonka vain Livia oli aikaisemmin saanut. Dio väittää Julia Agrippinalla olleen enemmän valtaa kuin Claudiuksella, sillä hän alisti miehensä kokonaan päätöksilleen.⁸² Todennäköisesti Julia Agrippinalla oli enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa itsenäisesti, toisin kuin Livialla, joka oli riippuvainen Augustuksesta.

Julia Agrippinan valta huipentui vuonna 54 jaa. kun Claudius kuoli ja Nerosta tuli keisari. Lähteet väittävät vahvasti Julia Agrippinan itse olleen miehensä myrkyttäjäksi pelätessään Claudiuksen purkavan avioliiton ja asettamalla Britannicuksen perijäksi. Vain Suetonius vetoaa tietämättömyyteen ja vain mainitsee huhuista, jotka viittaavat Julia Agrippinaan.⁸³ Aveline kumoaa lähteiden teorialaiteita väittäen, ettei Julia Agrippinalla ollut motiivia murhauttaa Claudiusta ja Neron poliittisen uran kannalta olisi ollut parempi, että hän olisi saanut enemmän kokemusta ennen keisariksi nousua.⁸⁴ Julia Agrippina ja Nero kuitenkin käyttivät keisarin kuoleman hyväksi ja varmistivat oman valta-asemansa kumoten Britannicuksen valtaannousun. Dion mukaan

⁷⁹ Lucius Annaeus Seneca nuorempi oli valtionmies, filosofi ja kirjailija. Hän oli karkotettuna, sillä keisari Claudius ei pitänyt hänestä ja syytti häntä siveettömyydestä Agrippinan siskon Livillan kanssa, mutta oikea syy oli ilmeisesti poliittinen. Castrén & Pietilä-Castrén 2000, 516.

⁸⁰ Dio. 61,32–33. Suet. Claud. 39. Tac. Ann. 12,7–8; 12,25.

⁸¹ Barrett 1996, 117–120.

⁸² Dio. 61,33. Tac. Ann. 12,26.

⁸³ Dio. 61,34. Suet. Claud. 43–44. Tac. Ann. 12,64–69.

⁸⁴ Aveline 2004, 474.

Julia Agrippinasta tuli hetkellisesti valtakunnan korkein poliittinen henkilö, sillä vasta 17-vuotias Nero ei ollut kiinnostunut valtiollisista asioista ja antoi mielellään äitinsä hoitaa politiikkaa. Tacitus mieltää Julia Agrippinan omanneen korkean valta-aseman sen ansiosta, että hänellä oli vaikutusvalta poikaansa ja hänen alituisista yrityksistä hallita rinnakkain.⁸⁵ Kuitenkaan hänen valta ei kestänyt montaa vuotta, kun Nero päätti murhata äitinsä vuonna 59 jaa.⁸⁶ Kuolemaan johtaneet yksityiskohdat ovat hämärän peitossa, sillä lähteillä on omat versionsa murhasta, mutta yhteisenä on Neron tyytymättömyys äitinsä pyrkimyksiin hallita ja ohjata poikansa elämää.

Julius-Claudiusten suvussa valtataistelu korkeammasta asemasta oli armotonta, mikä parhaiten näkyi Agrippina vanhemmassa, Germanicuksessa ja heidän lapsissaan. Vaikka Germanicus oli erittäin suosittu sotapäällikkö, eikä hänellä ollut pyrkimyksiä taistella keisarin vallasta, Tiberius näki heidät uhkana omalle vallalleen. Agrippina vanhemman asema Augustuksen jälkeläisenä ja kansan suuren suosion omaavana oli liian uhkaavaa Tiberiukselle, joka todennäköisesti näki parhaaksi karkottaa Agrippinan, ettei tämä menisi uusiin naimisiin. Tiberiuksen kuolema ja Caligulan keisarius antoi Julia Agrippinalle mahdollisuuden vahvistaa omaa valtaansa ja lopulta avioliitto Claudiuksen kanssa sen varmisti. Germanicuksen ja Agrippinan perhe toimi Julius-Claudiusten keisariuden keskellä ja näin olivat vahvoja vaikuttajia sen kehittämisessä. Shotter väittää:

Muutoksen luonne johtui siitä, että keisari näki itsensä hallitsemisoikeuden omaavana kuninkaallisen perheen keskellä. Tämä ei todistanut millään tavalla Caligulan hulluutta, mutta se edustaa pääasiallisesti hänen äidiltään Agrippina vanhemmalta saatuja näkemyksiä. Tässä mielessä Agrippinaa voidaan pitää hahmona, jolla oli elintärkeä rooli Julius-Claudiuksen keisariuden kehittämisessä.⁸⁷

Agrippinan vanhemman kunnia keisariperheen jäsenenä olemisesta periytyi hänen lapsiinsa. Julia Agrippina sai sen, mitä hänen äitinsä oli kokenut syntymänsä perusteella oikeudekseen ja päätyi johtoasemaan. Ensin keisarin vaimona ja myöhemmin keisarin äitinä. Itsenäisesti Julia Agrippina pystyi vaikuttamaan valtakunnan politiikkaan ja oli

⁸⁵ Dio. 61,34. Tac. Ann. 13,1–12.

⁸⁶ Dio. 62,13. Suet. Ner. 34. Tac. Ann. 14,8.

⁸⁷ Shotter 2000, 357.

hetkellisesti korkeimpana hallitsijana. Vaikka lähteet antoivat näin ymmärtää, he eivät kuitenkaan eritelle Julia Agrippinan suoria poliittisia toimia, kuten miesten toimista kerrottiin. Kertomukset keskittyvät naisen suhteeseen keisariin, hänen seksuaaliseen elämään ja henkilöihin, jotka hän murhautti. Sama kohtelu varjostaa kaikkia muitakin naisia Julius-Claudiusten perheessä.

Loppulause

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on käsitellä Julius-Claudiusten suvun naisia poliittisena vaikuttajana. Naisia on käsitelty laajasti antiikin tutkimuksissa, mutta vasta 1990-luvun jälkeinen tutkimus antaa heille tunnustusta poliittisesta toiminnasta. Nainen ei ollut merkittävä pelkästään avioliittopolitiikassa vaan hänen asemansa keisarin vaimona toi hänelle uuden paikan poliittiselle vallankäytölle. Antiikin Rooman keisari-instituutio oli uusi valtionhallinnon muoto, jonka muokkaamisessa naisilla oli vaikutusta. Vaikka perinteisiä miehen ja naisen rooleja arvostettiin, toi keisariperheen olemassaolo naiselle uuden roolin ja valta-aseman, jota ei aikaisemmin Rooman historiassa ollut.

Nainen ei päässyt korkeaan valta-asemaan politiikan tietämyksellä ja puhetaidoilla niin kuin mies, vaan korkeaan valta-asemaan pääseminen merkitsi suhdetta mieheen, tässä tapauksessa keisariin. Täytyi olla osa keisariperhettä ja läheisessä suhteessa keisariin, joko vaimo, sisko tai äiti. Naisella ei ollut mahdollisuutta päästä julkiseen virkaan, joten vaikuttavin poliittinen asema oli keisariperheessä. Keisarin vaimona naisella oli mahdollisuus vaikuttaa miehensä poliittiseen toimintaan, joko neuvomalla kuten Livia, tai suoraan manipuloimalla kuten Messalina ja Julia Agrippina. Livia sai Augustuksen kunnioituksen ja näin sai vaikutusvaltaa keisarin päätöksiin. Messalina käytti Claudiuksen heikkouksia hyväksi ja liittolaisia apureina. Julia Agrippina toimi kuten Messalina, mutta sai myös vaikutusvaltaa senaatin keskuudessa. Claudiuksen heikko auktoriteetti hänen *domuksessaan* nostatti Messalinan ja Julia Agrippinan auktoriteettia.

Naisten eroavaisuudet ilmenivät heidän maineessa julkisena henkilönä. Livia oli pidättyväinen ja kunnioitti perinteisiä arvoja. Hän pyrki saavuttamaan tavoitteensa kulisseissa, eikä halunnut herättää huomiota vaan hänen julkinen kuvansa oli roomalaisten hyveitä kunnioittava nainen. Muut naiset, erityisesti Agrippina vanhempi ja Julia Agrippina etsivät kunnianhimoisempaa mainetta ja pyrkivät olemaan julkisesti esillä. He halusivat kansan suosion ja kokivat keisariperheen jäsenenä olevan oikeutettuja hallitsemaan. Naisten vertailulla pystyn erottelemaan, kuinka sekä naisen persoona että keisarin vaikutusvalta vaikutti naisen vallankäytön mahdollisuuksiin. Kaikilla naisilla oli yhteistä heidän riippuvainen suhde keisariin, mutta eroavaisuudet heidän pyrkimyksissään vaikutti heidän vallankäyttöön.

Lähteitä analysoidessa huomasin samojen asioiden ilmenevän, mutta selitettyinä hyvin eri tavoilla. Tämä vaikutti todella paljon totuuden etsimiseen ja lähteistä tuli lukea paljon rivien välistä. Vertailemalla eri lähteitä sain eroteltua kirjoittajan oman mielipiteen ja objektiivisuus oli helpompi säilyttää. Tacitus käsittelee naisia enemmän negatiivisella sävyllä, eikä ota huomioon heidän poliittisia pyrkimyksiä. Tacituksen teksteissä ilmenee selvästi hänen mielipide, mikä pohjautuu hänen poliittiseen näkemykseen. Todennäköisesti Tacitus halusi kirjoittaa keisariperheestä mahdollisimman dramaattisesti tehden heidät naurunalaiseksi, sillä heidänhän pitäisi johtaa valtiota eikä keskittyä ylimääräisiin hupeihin tai sisäiseen valtataisteluun. Suetoniuksella ja Diolla on Tacitusta objektiivisempi näkökulma. Kuitenkin monissa tapauksissa he ottivat esille samoja negatiivisia väitteitä, jotka he lopulta myönsivät vain huhuiksi eikä totuudeksi. Tässä tutkimuksessa vaikeudeksi nousi vähäinen tieto naisista ja kuinka heidän toiminnastaan ei kerrota yhtä laajasti kuin miesten. Lähteissä avataan naisten vallankäyttöä ja asemaa, mutta mitä se käytännössä tarkoitti jää hämäräksi. Suetoniuksen teokset ovat keisarien elämänkertoja, joten niissä tieto naisista jää lyhyiden mainintojen puolelle. Tacitus kirjoittaa teatraalisesti, joten hänen kuvauksensa olivat osittain paisuteltuja ja osittain vähätteleviä. Dion teos pyrkii objektiivisuuteen, mutta hänelläkin on taipumusta luoda omat näkemyksensä tapahtumista. Naisten kuvaukset muistuttavat enemmän dramaattisia saippuasarjan hahmoja, kuin vakavasti otettavia historiallisia poliitikkoja.

Livian, Messalinan, Agrippina vanhemman ja Agrippina nuoremman tutkimus on merkittävää koko Rooman poliittisen historian kannalta, sillä he olivat ensimmäiset naishahmot luomassa keisari-instituutiota. He tarjoavat vertailukohteen muille keisariperheen naisille ja siihen, kuinka asema keisarin vaimona, äitinä tai siskona on muuttunut keisarihallinnon aikana.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Lähdekirjallisuus

Dio. 1961: Cassius Dio Cocceianus, *Historia Romana*. Cary, E. Foster, H. B. Dio's Roman History: In nine volumes. 5-8, Books XLVI-LXX. Loeb Classical Library.

Suet. 2009: Suetonius, *De vita Caesarum*. Forester T. The Floating Press.

Tac. Ann. 1990: Cornelius Tacitus, *Annales*. Suomentanut Iiro Kajanto. WSOY.

Hakuteokset

Castrén, P. & Pietilä-Castrén, L. 2000: *Antiikin käsikirja*. Otava.

Kielitoimiston sanakirja. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy.
www.kielitoimistonsanakirja.fi (luettu 27.3.2021)

Pitkäranta, R. 2013: *Suomi–latina–suomi-sanakirja*. Sanoma Pro.

Tutkimuskirjallisuus

Aveline, J. 2004: "The Death of Claudius". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 53, no. 4 (2004), s.453–475.

Balsdon, J. P. V. D. 1962: *Nainen antiikin Roomassa*. WSOY.

Bauman, R. A. 1992: *Women and politics in ancient Rome*. Routledge

- Barth, R. 2004: *Historian suurnaiset*. Ajatus kirjat.
- Barrett, A. A. 2002: *Livia: First Lady of Imperial Rome*. Yale University Press.
- Barrett, A. A. 2001: "Tacitus, Livia and the Evil Stepmother". *Rheinisches Museum für Philologie* 144, no. 2 (2001), s. 171–175.
- Barrett, A. A. 1996: *Agrippina: Sex, Power, and Politics in the Early Empire*. Taylor & Francis Routledge.
- Capogrossi Colognesi, L. 2014: *Law and Power in the Making of the Roman Commonwealth*. Cambridge University Press.
- Fertik, H. 2019: *The Ruler's House: Contesting Power and Privacy in Julio-Claudian Rome*. Johns Hopkins University Press.
- Grant M. 2015: "Augustus Roman emperor". Encyclopedia Britannica.
<https://www.britannica.com/biography/Augustus-Roman-emperor>.
 (muokattu 11.12.2020)
- Kent, S. K. 2011: *Gender and History*. Palgrave Macmillan.
- Shotter, D. C. A. 2000: "Agrippina the Elder: A Woman in a Man's World". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 49, no. 3 (2000), s. 342–357.
- Wyke, M. 2007: *The Roman mistress: ancient and modern representations*. Oxford University Press.